

A TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS POLITIKAI GAZDASÁGTANA

A racionális magyarázatok kiegészítései rövid története

Janky Béla

MTA TK Szociológiai Intézet és BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék

ÖSSZEFOGLALÓ

Az alábbi tanulmány az új politikai gazdaságtan intergenerációs újraelosztásra vonatkozó irodalmának szelektív áttekintését nyújtja. Ezen belül a felosztó-kirovó nyugdíjrendszerek kialakulását, fennmaradását és sajátosságait magyarázó modellekre koncentrálnak. A bemutatásra kerülő elméletek fő kérdése, hogy miképp magyarázható a mai fejlett demokráciák medián-szavazói számára veszteséges nyugdíjrendszerek töretlen népszerűsége. A kutatási terület történetének rövid áttekintését követően a probléma különböző megközelítései és a kutatási program különböző korszakait reprezentáló négy modellcsaládot mutatunk be. E modellek a rugalmatlan intézmények, egy implicit intergenerációs megállapodás, a családon belüli generációk közötti altruizmus, továbbá az egyes korosztályok eltérő lobbizási lehetőségeinek intézményformálásban játszott lehetséges szerepére világítanak rá. Az áttekintés egyik fontos kontribúciója, hogy nem csupán az egyes modellek működését, hanem a mögöttük álló magatartási feltevések realitását is szemügyre veszi.

Kulcsszavak: felosztó-kirovó nyugdíjrendszerek ■ generációk közötti újraelosztás ■ gerontokrácia ■ új politikai gazdaságtan ■ racionális szavazó

BEVEZETÉS¹

A demokratikus társadalmakban az utóbbi évtizedben megerősödtek azok a politikatudományi kutatások, amelyek a politika és a szakpolitikák sokak szerint növekvő irracionális mőgött a választói viselkedés irracionálisának mechanizmusait keresik. Elsősorban a szimbolikus politizálás és az expresszív szavazás kutatása vált egyre népszerűbbé.² A 21. században terjedő új típusú politizálási formák és szakpolitikai következményeik fókuszba kerülése talán kissé háttérbe szorítják a modern jóléti rendszereket már korábban is feszítő irracionális intézményi megoldások politikai alapjainak kutatását. Továbbá a morális ösztönök, az érzelmek és az identitás szavazói attitűdökben játszott szerepét megmutató újabb eredmények csökkentik a klasszikus racionális szavazói modell jelentőségét. A jelenlegi paraméterek mellett hosszú távon fenntarthatatlan társadalombiztosítási rendszerek támogatottságát racionális dön-

tések alapján megérteni kívánó irányzat jó példája a változások nyomán kissé háttérbe szoruló kutatási programoknak. E tanulmányban e kutatási program ismertetésén keresztül mutatom be, hogy miképp próbálták a politikai jelenségek kutatói megtalálni irracionális intézmények racionális gyökereit a megelőző évtizedekben. Az elemzésben bemutatom a próbálkozások és a racionális szavazói modell korlátait is.

Az alábbi szakirodalmi áttekintés tehát a modern társadalombiztosítási rendszereket stabilizáló politikai mechanizmusokkal foglalkozik. Az áttekintés fókuszában egy speciális, elméleti orientációjú irányzat, az új politikai gazdaságtan áll (Besley, 2007). Az irányzatot követő kutatók a választói magatartás és makrokövetkezményeinek racionális döntéelméleti modellezésén nyugvó közgazdaság-tudományi elemzését végzik. Az ismertetésben az intergenerációs újraelosztás politikájával foglalkozó irodalom alpműveire koncentrálnak; e körön belül pedig a felosztó-kirovó nyugdíjrendszerek kialakulását és fennmaradását magyarázó modelleket vizsgáljuk meg. Az intergenerációs transzferek politikai gazdaságtanának nem a társadalombiztosítás politikája az egyetlen lényegi kutatási területe – de ez az intézmény kapta a legtöbb figyelmet. Ráadásul ez a terület jól lehatárolható, és a hosszabb távon is hatást gyakorló legfontosabb eredmények könnyen azonosíthatók. A keresztivatközvetések és a korábbi irodalmi áttekintések jól beazonosítják a témában az elmúlt évtizedekben zajló tudományos párbeszédet. Az áttekintésben figyelembe vesszünk néhány olyan eredményt is, amelyek általában az intergenerációs transzferekre vonatkoznak (Rangel, 2003), de a közkiadások általános elméleteivel nem foglalkozunk (ld. pl. Meltzer–Richards, 1981).

A kutatási terület történetének áttekintése után négy modellt ismertetünk. Ezek egymástól karakteresen eltérő megközelítéseket alkalmaznak, és a diszkurzus négy különböző korszakának meghatározó eredményei. Az itt bemutatásra kerülő racionális döntéelméleti elemzések többek között 1) a merev intézmények, 2) az implicit intergenerációs „megállapodás”, 3) a generációk közötti altruizmus és 4) a lobbierőben mutatkozó korspecifikus különbségek szerepét hangsúlyozzák abban, ahogy a mai, hosszú távon nehezen fenntartható társadalombiztosítási rendszerek formálódtak.

Kiindulópontunk egy olyan modell lesz, amely racionális és önző egyéneket tételez fel (Browning, 1975). A következő modell ezt azzal egészíti ki, hogy a választók képesek felismerni a generációk közötti választói szövetségek előnyeit (Sjblom, 1985; Kotlikoff–Persson–Svensson, 1988; Rangel, 2003). Ebben a közelítésben a távoli jövőbe mutató generációs szövetségek együttműködőbbé teszik az amúgy önző szavazókat. A harmadik megközelítés a családon belüli altruizmus szerepét hangsúlyozza (Tabellini, 1992, 2000). A negyedik közelítés nem az egyéni motivációk modellezésére, hanem a politikában felhasználható erőforrásokra és ezek generációs különbségeire fókuszál (Verhoeven–Verbon, 1991; Verbon–Verhoeven, 1992; Becker–Mulligan, 1998; Mulligan–Sala-i-Martin, 1999a).

A témában születtek már irodalmi áttekintések (angol nyelven pl. Verbon, 1988; Breyer, 1994; Mulligan–Sala-i-Martin, 1999b, 1999c; Galasso–Profeta, 2000, 2002; Persson–Tabellini, 2000; Walque, 2005), azonban az alábbi áttekintés túllép a korábbi ismertetéseken, főleg abban, hogy nagy hangsúlyt helyez a viselkedési előfeltevések értékelésére.

A FŐ KÉRDÉSEK

A nyugdíjrendszerek feltételezett válsága sok közgazdászt ösztönzött arra, hogy megpróbálja megérteni a társadalombiztosítási rendszereket fenntartó politikai mechanizmusokat. A kiinduló probléma a jelenlegi és jövőbeni nyugdíjasok pénzügyi lehetőségei között növekvő egyenlőtlenség a késő modern nyugati demokráciákban (Preston, 1984). Már harminc évvel ezelőtt megszülettek az első egzakt számítások arról, hogy a modern társadalombiztosítási rendszerek hogyan irányítanak át jövedelmeket későbbi generációktól a korábbiak irányába (a fiataloktól az idősebbek felé). Auerbach és Kotlikoff (1987) mutatta ki, hogy az USA társadalombiztosítási rendszere megkárosítja a fiatalokat és a jövőben munkaerőpiacra lépő generációkat. Ez nem USA-specifikus jelenség (magyar számításokhoz ld. Gál–Simonovits–Tarcali, 2001). E számítások nehézségét és jelentőségét az adta, hogy a generációk közötti újraelosztás jelentős része (részben implicit) államadósság formájában jelenik meg. A 20. század végére a makrogazdasági szakértők jelentős része amiatt aggódott, hogy az implicit adósság folyamatos halmozódásával egy idő után összeomlik a „piramisjáték”, és az állami nyugdíjrendszerek fenntarthatatlanná válnak. Ugyanakkor e szakértők azzal szembesültek, hogy bár a választópolgárok egy része tisztában van a nyugdíjrendszerek problémáival, rendkívül nagy az ellenállás a fenntarthatóságot növelő reformokkal szemben (pl. Boeri et al., 2002a, 2002b; Boeri, 2004). És nem csupán a közgazdászok által javasolt reformintézkedések népszerűtleneek, hanem maga a fennálló rendszer népszerű úgy, ahogy van. Ráadásul nem csupán a haszonélvező idősebbek, hanem a szakértők által védeni kívánt fiatalabbak is támogatják a felosztó-kirovó rendszerek jelenlegi kialakítását (pl. Silverstein et al., 2000; Hamil-Luker, 2001).

A döntéshozók és gazdasági szakemberek egy része rejtélyesnek tartja, hogy a fiatalabb korosztályok lelkesen támogatnak egy számukra szegényes öregkort kínáló rendszert. De a racionális döntésmélet nézőpontjából van egy ennél alapvetőbb rejtély is: miért támogatnak az aktív korosztályok bármely olyan rendszert, amely pénzt von el tőlük a jelenlegi nyugdíjasok támogatására? Természetesen érdekükben áll a társadalombiztosítási járulékra szavazni attól a pillanattól kezdve, ahogy nyugdíjba mentek. De a felosztó-kirovó rendszerek lényege, hogy nem a saját korábbi befizetéseinket kapjuk vissza. A be- és kifizetések mindenfajta összekapcsolása virtuális. Nem szük-

ségszerű, hogy a nyugdíjjogosultságot csak a jelenlegi nyugdíjasok támogatásával lehet elérni.

Az általam bemutatott új politikai gazdaságtani irodalom azokat a mechanizmusokat vizsgálja, amelyek a generációk közötti egyenlőtlenséget eredményező rendszerek kialakulásához és fennmaradásához vezetnek.

A TÉMA KUTATÁSÁNAK TÖRTÉNETE

A társadalombiztosítással kapcsolatos választói preferenciák közgazdasági elemzésének története egészen Samuelson (1958) klasszikus munkájáig nyúlik vissza, amely meghatározta azokat a feltételeket, amelyek teljesülése esetén minden résztvevő számára nyereséges a rendszer (röviden: a gazdasági és népességnövekedésnek kell elég nagyoknak lennie a tőke hozadékához képest). Később kimutatták, hogy a Samuelson-féle feltételek a háború utáni gazdaságokban nem igazán teljesültek (Galasso–Profeta, 2002). Azaz a modern társadalombiztosítási rendszerek nem védhetők azzal, hogy mindenki számára nyereséges „üzletet” jelentenek. Ez a probléma alapozta meg a téma politikai gazdaságtani kutatását.

A társadalombiztosítás támogatottságának rejtélyéről folyó tudományos diskurzust Browning (1975) gondolatébresztő elemzése indította el (vö. Aaron, 1966). Browning azt mutatta meg, hogy néhány egyszerű feltevéssel létrehozható olyan konstelláció, amelyben a választók többsége racionálisan támogat egy olyan rendszert, amely minden időszakban a választók egy kisebbségéhez csoportosít át erőforrásokat, és amellyel a legelső belépő kohorsz kivételével mindenki rosszul jár. A modell paradoxnak tűnő végeredményéhez vezető feltevés az volt, hogy a választók egy egyszeri, örökre kötelező erejű szavazáson döntenek a rendszer bevezetéséről. Néhányan megpróbálták specifikálni a modellben elnagyolt intézményi feltevéseket (Hu, 1982; Verbon, 1987; Boadway–Wildasin, 1989), azonban ezek a finomítások nem győzték meg a kételkedőket az örökre fixált (vagy korlátozottan változtatható, ld. Hu, 1982; Verbon, 1987) intézményekre vonatkozó feltevés realitásáról.

A szavazók döntési dilemmájának átértelmezése segített továbblépni a nagyon merev intézmények feltevésén. Sjoblom (1985) újrakeretezte a szituációt, azt feltételezve, hogy a generációk között egy implicit megállapodás jött létre. A megállapodás részeként a jelenlegi fiatalok „megígérik”, hogy támogatni fogják a jelenlegi középkorúakat akkor, amikor az utóbbi korosztály nyugdíjba megy; azzal a feltétellel, hogy a középkorúak is támogatják most a jelenlegi időseket (lásd még Kotlikoff et al., 1987). Egy kicsit más közelítésben Boadway és Wildasin (1989), továbbá Cooley és Soares (1999a) játékelméleti modelleket építettek, amelyek racionális, egyensúlyi stratégiaként tudták bemutatni a fiatal generációk középkorúak irányába tett fenyegetését (jövőbeli nyugdíjkifi-

zetések megtagadását) arra az esetre, ha utóbbiak elmulasztanák a jelenlegi idősök támogatását. A fenyegetések generációkon átnyúló láncolata azért lehet racionális, mert a fenti „játékot” generációk végtelen sora játssza egymással. A játékelmélet alapjaival tisztában lévő olvasók számára intuitíven is belátható, hogy önző és racionális szavazók követhetnek olyan stratégiát, amelyben a büntetéstől való félelem miatt minden középkorú szavazó támogatja a korábban jól viselkedő időseket, de bünteti a korábban rosszul viselkedő mai időseket. És a középkorúak félelme azért megalapozott, mert az utánuk jövő generáció is racionálisan fél a rá következő generáció büntetésétől (aki a még utána következő generációtól fél; és így tovább a végtelenségig). Látni kell ugyanakkor, hogy ez a típusú játékelméleti modellezési keret a kialakult intézmények fennmaradására tud (többé vagy kevésbé) plauzibilis magyarázatot adni, de a kialakulást kevésbé magyarázza. Ugyanis a hasonló, végtelen láncolatú játszókban végtelen sokféle racionális egyensúlyt jelentő stratégia-kombináció létezik. E modellek nem tudják megmagyarázni, hogy miért pont a fenti, generációk közötti szerződés egyensúlyi pályáját választják.

A már kialakult felosztó-kirovó társadalombiztosítási rendszerek stabilitását más mechanizmusokkal is lehet magyarázni (pl. Hansson–Stuart, 1989). Ezek közül egy fontos új irányt jelölt ki Tabellini (1992, 2000), aki a családon belüli altruizmus feltevését kötötte össze az egyenlőtlenségekből adódó érdekeltégkülönbségekkel (a jövedelmi egyenlőtlenségek szavazási következményei a közpolitikai modellek egyik alappilléret alkotják, ld. Meltzer–Richards, 1981). Voltak olyan modellezési kísérletek is, amelyek általánosabb nemzetgazdasági keretbe ágyazták a társadalombiztosítást, de ezzel az iránnyal az alábbiakban nem foglalkozom (Cooley–Soares, 1999a).

Ami viszont mindenképpen említésre méltó, az egy radikálisan eltérő közelítésmód, amely Becker (1983) érdekcsoport-elméletén nyugszik. Verhoeven és Verbon (1991), Verbon és Verhoeven (1992), Becker és Mulligan (1998), valamint Mulligan és Sala-i-Martin (1999a, 2003) nem foglalkoznak a szavazási mechanizmussal, ezért modelljeik nem csak demokratikus államokra alkalmazhatók. Ezek a modellek a különböző csoportok eltérő lobbijét próbálják analitikusan leírni és formalizálni. Tekintettel arra, hogy ezek nem axiomatikus döntéseméleti modellek, könnyebben tudják illeszteni őket a valósághoz. Mulligan és Sala-i-Martin (1999a, 1999b) érvel is azzal, hogy az ő modelljük jobban jelzi előre a megvalósult társadalombiztosítási rendszerek sokféleségét, mint a fenti elméletek.

A társadalombiztosítási rendszerek sokféleségének megértése vált egyébként Browning (1975) után két évtizeddel a témával foglalkozó kutatók új céljává. Tabellini (2000) például a rendszer fennmaradásán túlmenően megpróbálta megérteni a nyugellátások GDP-arányos mértékében mutatkozó különbségeket is. De több modell célolta a rendszerek mérete mellett azok intragenerációs (azaz nyugdíjasok közötti) újraelosztásában országok között mutatkozó kü-

lönbségeinek megértését (Boldrin–Montes, 1998; Lambertini–Azariadis, 1998; Conde-Ruiz–Galasso, 1999; Conde-Ruiz–Profeta, 2004; Köthenbürger et al., 2005). E modellek magyarázzák többek között azt a tendenciát, hogy a nagyobb intragenerációs újraelosztást végző nyugdíjrendszerek kisebbek a kevésbé újraelosztóknál (Conde-Ruiz–Profeta, 2004). Némileg kakukktójásként megemlíthető Rangel (2003) modellje, amely az időskori biztonság támogatásának racionális motivációs alapjait a felnövő generációkba fektetett erőforrásokkal köti össze. Az általa bemutatott optimista szerződés racionális egyensúlyt teremt a különböző generációk közötti transzferek között (ezért modellje kevésbé képes a létező egyensúlytalanságok magyarázatára, sokkal inkább normatív jellege van).

Végül meg kell említeni azokat a kutatásokat is, amelyek nem általában a nyugdíjrendszerrel, hanem a felmerülő reformokkal foglalkoznak, azok racionális támogatásának alapjait vizsgálják: például Conesa–Kruger, 1999; Cooley–Soares, 1999b; továbbá Butler, 2000.

Az alábbiakban bemutatjuk a társadalombiztosítás irracionálisnak tűnő népszerűségére adott négyféle alapvető magyarázatot.

AZ ELSÜLLYEDT KÖLTSÉGEKEN ÉS STABIL INTÉZMÉNYEKEN NYUGVÓ POLITIKAI TÁMOGATÁS MODELLJE

Az első magyarázatot (Browning, 1975) úgy a legegyszerűbb megérteni, ha feltételezzük, hogy a társadalom három, egyforma méretű kohorszból áll (fiatalok, középkorúak, idősök). A népesség stabil, és a gazdasági növekedés hatásaitól eltekintünk (Browning elemzése amúgy megengedi a gazdasági növekedést). A kamatok mértékétől és a döntéshozók diszkontrátáitól is eltekintünk. A modell alapjául szolgáló kiinduló időpillanatban az állampolgárok a felosztó-kirovó társadalombiztosítási rendszer bevezetéséről szavaznak egy olyan népszavazáson, amely kötelező érvényű a rá következő generációk számára. A szavazásra kerülő javaslat T nagyságú adó kivetését jelenti a fiatalokra és a középkorúakra (egy emberöltőnyi időszakban), és ennek megfelelően $2T$ nagyságú öregségi ellátás szétosztását implikálja az idősök között. Minden szavazó teljesen önérdékkövető. A jelenlegi idősök érthetően támogatnak egy ilyen javaslatot, hiszen adóbefizetés nélkül kapnak vele $2T$ nagyságú ellátást. Ugyanakkor a középkorúak is támogatják a javaslatot, hiszen T befizetése után a következő időszakban $2T$ nagyságú bevételük lesz. A fiatalok indifferensek a javaslattal kapcsolatban, ha eltekintünk a kamatoktól és diszkontrátától. Ha nem tekintünk el ezektől, akkor a fiatalok ellenzik a javaslatot, amely ennek ellenére többséget kap.

A rendszer támogatottságának alapja az első belépő, a későbbi generációk költségén tisztán nyertes generáció szavazata. Ugyanakkor látni kell, hogy a

fenti feltételek mellett a szavazók bármelyik későbbi időpillanatban is támogatják a rendszert, amely akkor már mindenkinek negatív hozadékkal jár. Ugyanis a költségek a múltban keletkeztek, azok ún. elsüllyedt költségek (sunk costs), a rendszer hasznai pedig a jelenben vagy a jövőben realizálódnak.

Browning (1975) tanulmánya az optimálisnál nagyobb felosztó-kirovó rendszerek létrejöttének első racionális magyarázata. A modell végtelen egyszerűséggel mutatja be a rendszer nyerteseit és veszteseit. Későbbi számítások igazolták, hogy a modern felosztó-kirovó rendszerekben az életkor szerint tekintett medián-szavazó érdekelt a (hosszú távon fenntarthatatlan) járulék- és járadékmértékek és az egész rendszer fenntartásában (ld. Galasso, 2002 számításait az Egyesült Államokra vonatkozóan).

Látni kell azonban, hogy Browning (1975) modellje nem csupán azt implikálta, hogy a többség érdekelt a rendszer fenntartásában, hanem azt is hogy a szavazók érdekeik szerint is szavaznak. Ebben a tekintetben Browning modellje – más racionális szavazói modellekhez hasonlóan – különösen gyengén teljesít. Az Egyesült Államokban és más késő modern demokráciákban végzett empirikus vizsgálatok mind azt mutatják, hogy a fiatalok és középkorúak jelentős része alapvetően támogatja a létező társadalombiztosítási rendszereket, és e rendszerek támogatottságának mértéke körükben alig alacsonyabb (ha alacsonyabb egyáltalán), mint a jelenlegi ellátottak vagy közeljövőben ellátásban reménykedők körében (Silverstein et al., 2000; Hamil-Luker, 2001). Sőt, Silverstein és szerzőtársai (2000) az Egyesült Államok közvéleményét vizsgálva azt találták, hogy ott az állami nyugdíjrendszerek bizonyos aspektusainak támogatottsága még nagyobb is a fiatalok körében, mint az idősek között.

Nem szabad elfelejtenünk arról, hogy a modell szerint az intézményi dizájnt hosszú távra rögzítették. A többi, általam vagy a szerző által didaktikai okokból alkalmazott egyszerűsítésekkel szemben ez nem ártatlan szimplifikáció, a modell következtetései múlnak ezen. Ha nincs ez a stabilitás, akkor a középkorúak nem tudhatják, hogy visszakapják-e befizetéseiket, hiszen nyugdíjba kerülésük után az aktívak többségben lévő koalíciója egy új népszavazáson nyugodtan leszavazhatja járandóságaik kifizetését. Ugyanakkor a politikai intézményeknek a valóságban is van stabilitásuk, a korábbi kormányok által hozott döntéseket később többek között az alkotmányos igazságszolgáltatás védi az ad hoc változtatásoktól. Különösen védettek a háború utáni jóléti rendszerekben a szerzett jogok. Továbbá empirikusan is megalapozott módon lehet érvelni amellett, hogy az intézmények stabilitását a szavazók státusz quo torzítása is védi. Lehet érvelni amellett, hogy új intézmények bevezetésekor a szavazók is figyelembe veszik az intézmények várható stabilitását, és úgy nyilvánítanak véleményt, mintha tényleg egyszer és mindenkorra döntenének intézmények bevezetéséről.

A GENERÁCIÓK KÖZÖTTI SZERZŐDÉS
JÁTÉKELMÉLETI MODELLJE

Egy másik megközelítés egy generációk közötti implicit szerződést feltételez a társadalombiztosítási rendszerek mögött (Sjoblom, 1985; Kotlikoff–Persson–Svensson, 1988, Cooley–Soares, 1999a; Boldrin–Rustichini, 2000; Rangel, 2003). Ez a szerződés váltja fel a végtelen időre rögzített intézményeket. A szerződés része, hogy a jövő generációi azzal fenyegetik a jelenlegi aktívakat, hogy nem kapnak majd nyugdíjat a mostani aktívák a jövőbeni aktívaktól, ha a most dolgozók nem támogatják a mostani időseket. A szerződés egy generációk közötti ún. szekvenciális játék egyensúlyi ösvényeként értelmezhető. Ez a szerződés racionális döntések eredményeként önmaga fenntartását kényszeríti ki. Galasso (1999) megmutatta, hogy a Browning-típusú egyszer és mindenkorra vonatkozó szavazás átforgatható ilyen generációk közötti játékba, és a társadalombiztosítást támogató egyensúlyt hiteles fenyegetések tartják fenn.

A fenti implicit szerződést leíró játékelméleti modellek családjából Rangel (2003) elemzését érdemes kiemelni, amely az idősek és a fiatalok felé irányuló intergenerációs transzfereket együtt vizsgálja. Érvelésének lényege, hogy a középkorúak azért investálnak a jövő generációiba, hogy cserébe időskorukban kapjanak ellátást (vö. Cox, 1987). Ahogy a hasonló modelleknél, az egyensúlyt az egymást követő generációk hiteles fenyegetéseinek végtelen láncolata biztosítja. A fenyegetés tartalma az, hogy egy adott generáció (G_0) bünteti az előzőt (G_{-1}), ha az nem adta meg az időseknek és fiataloknak a szerződésben szereplő transzfereket; de G_0 akkor is bünteti az előző generációt (G_{-1}), ha az ugyan megadta a szükséges transzfereket, ám saját aktív korában elmulasztotta megbüntetni a még eggyel korábbi generációt (G_{-2}), abban az esetben, ha az ($a G_{-2}$) nem fizette a transzfereket. És így tovább, generációk végtelen során.

E modellek legkritikusabb pontja az egyensúlyok sokfélesége. Ha találtunk egy intergenerációs transzferekre vonatkozó egyensúlyt, annak tartóssága biztosítható. De a lehetséges egyensúlyi pályák sokasága azonosítható. Meg lehet állapodni nagyon alacsony és nagyon magas transzferekben is. Ráadásul az ilyen egyensúlyok a fenyegetések hitelessége miatt az egyéni devianciával szemben stabilak, de ugyanakkor nem tekinthetők „újrátárgyalás biztosnak”. Azaz több szereplő mindig megállapodhat számára kedvezőbb egyensúlyi pályára állásban. Például minden időszakban az aktuális fiatalok és középkorúak megállapodhatnak abban, hogy csak a legközelebbi időszakban kezdik a társadalombiztosítás kiépítését, azaz cserbenhagyják az aktuális öregeket. Ezzel mindkét generáció pénzt takarít meg (vö. Fudenberg–Tirole, 1991). A szerződéses modell hívei a döntési alternatívákra tett megszorító feltételezésekkel kezelik ezt a problémát (Boldrin–Rustichini, 2000; Cooley–Soares, 1999) – visszakanyarodva a merev intézményeket feltételező modellek irányába. Látnunk kell továbbá, hogy Rangel (2003) generációk szövetségére építő modellje nem

foglalkozik azzal a problémával, hogy a modern jóléti államok társadalombiztosítási rendszerei nem egy tisztességes generációk közötti megállapodás szerint működnek, mivel jövedelmet csoportosítanak át a később született generációktól a korábban születettek felé.

A CSALÁDON BELÜLI RÉSZLEGES ALTRUIZMUS ÉS AZ EGYENLŐTLENSÉG HATÁSAIT ELEMZŐ MODELL

Tabellini (2000), szemben a generációk közötti implicit szerződés elméletével, de hasonlóan Brownninghoz, azt kívánja megérteni, hogy miképp jön létre generációk közötti aránytalanság a társadalombiztosításban. Ehhez a családon belüli viszonyok és a jövedelemegyenlőtlenségek figyelembevételét javasolja. Ezek segítségével elhagyhatja a korábbi magyarázatkísérletek egyes irreális feltevéseit a hosszú távra stabilizálható intézményi döntésekről.

Tabellini (2000) az új politikai gazdaságtan sztenderd mediánszavazó-modelljét alkalmazza elemzésében. Megengedi továbbá, hogy a jövőben megváltoztatják a jelenben hozott döntéseket. Elemzése az együtt élő generációk modelljének egy egyszerűsített verziójára épül, amelyben csak felnőtt gyermekek és nyugdíjas korú szülei szerepelnek. Mindkét generáció tagjai bizonyos mértékig altruisták szülei/gyermekeik irányába. Emellett természetesen a szavazók törődnek saját jelenlegi és várható jövőbeni jövedelmeikkel (és a középkorúakéval is). Továbbá lényeges, hogy az aktív korú gyermekek jövedelmei különböznek egymástól.

A fenti feltevések eredményeként a legalább átlagos jövedelemmel rendelkező gyermekek egyáltalán nem támogatják az idősek járulékokból történő finanszírozását (a privát transzfereket preferálják inkább, hiszen adójuknak csak egy része jut el saját szüleikhez). Az átlagnál kevesebbet kereső gyermekek szülei ellenben bármilyen magas járadékot szívesen kivetnének az aktívokra. A kérdés persze ezekben a modellekben, hogy a járadék-ráta tekintetében medián-szavazónak tekinthető polgár mit szeretne. Tabellini (2000) modelljében akkor szavaz a többség a korábbi generációk felé jövedelmet átcsoportosító társadalombiztosítási rendszerre, ha elég sok idős van a társadalomban, és elég nagyok a jövedelemkülönbségek. Az idősek magasabb aránya segíti elő, hogy a medián-szavazó egy átlagosnál szegényebb, ezért adópárti dolgozó legyen. Nagyobb egyenlőtlenségek pedig azt jelentik, hogy a fenti szegény átlagszavazó az átlagnál jelentősen szegényebb legyen, magasabb adókat preferálva.

Ez a modell mentes a korábbi magyarázatok időinkonzisztencia-problémájától. Ugyanakkor más alapokon támadható. Például a jómódú családok különböző generációi társadalombiztosítás-ellenes koalíciót köthetnének, családon belüli privát transzferekre építve (a modellben az idősek valamennyire mindig igénylik az állami nyugdíjat – akkor is, ha saját gyerekek el tudná látni őket).

A modell makroszinten jól magyarázza, hogy az idősödő társadalmakban miért lehetnek népszerűek az állami nyugdíjrendszerek. Az egyenlőtlenségek hatására vonatkozó előrejelzéseit azonban nem erősítik meg a vonatkozó empirikus eredmények (Tabellini, 2000 vs. Galasso–Profeta, 2002).

Úgy gondolom, hogy a modell leggyengébb pontja a nyugdíjrendszerrel kapcsolatos egyéni preferenciák gyenge előrejelzése. A modell szélsőséges előrejelzéseket ad: a választók egy jelentős része egyáltalán nem akar állami nyugdíjrendszert, egy másik jelentős része ellenben akár minden jövedelmet elvenne a dolgozóktól a nyugdíjak kifizetése érdekében (ld. fent). Mindeközben közvélemény-kutatásokban nehéz bármilyen érdemi különbséget kimutatni idős és fiatal, továbbá gazdag és szegény emberek társadalombiztosítással kapcsolatos attitűdjei között (Silverstein et al., 2000; Hamil-Luker, 2001). Bár Gelissen (2001) kétségkívül kimutatta, hogy a magasabb státuszú szavazók az átlagosnál jobban idegenkednek a túlságosan egyenlősítő nyugdíjrendszerektől.

AZ ÉRDEKCSOPORT-MODELLEK

A negyedik magyarázó séma Becker (1983) közpolitikai elemzéseinek logikáját követi, és a fentiekben ismertetett elemzésektől radikálisan eltérő módon közelít a kérdéshez. Az érdekcsoport-elméletek ignorálják a preferenciák aggregálását szolgáló intézményeket. Azt feltételezik, hogy az emberek csoportjai antidemokratikus rendszerekben is képesek befolyásolni a közpolitikát, és szemben a racionális szavazó fenti modelljeivel, nem kívánják modellezni e befolyásolás mechanizmusait. E modellekben társadalmi csoportok versenyeznek jövedelmekért, és nyomásgyakorló erejükkel lobbiznak érdekeiket szolgáló politikákért. Az erősebb csoportok e politikák segítségével jövedelmet szívnak el a gyengébb csoportoktól.

Mulligan és Sala-i-Martin (1999a) egy olyan modellt fejlesztettek ki, amelyben a legfontosabb lobbizási erőforrás a szabadidő. A lobbizásra fordított időt azonban endogén módon határozzák meg a modellben: például az idősök alacsonyabb produktivitásuk miatt fordulnak el a munkától, és fektetnek egyre több időt politikai lobbizásra. Két generációval (középkorúak, idősök) számolnak ők is, akiket nyomásgyakorló szervezetek képviselnek. A csoportok mérete nem is számít ebben a modellezési keretben. A lobbiszervezetek részben saját társadalmi csoportjukat adóztatják, részben a megszerzett erőforrásokkal lobbiznak az állami újraelosztásért.

Tekintettel arra, hogy nem axiomatikus, a szavazó döntési modelljén alapuló modellről van szó, könnyű kialakítani azokat a peremfeltételeket, amelyek mellett a modell végeredménye a korábbi modelleknél jobban magyarázza a világban található társadalombiztosítási rendszerek sajátosságait (beleértve a nem demokratikus társadalmak rendszereit is). Ezért ez a közelítés

nehezebben kritizálható. Ugyanakkor kevésbé segíti annak megértését, hogy milyen megfontolások vezetnek a szavazókat arra, hogy érdekeikkel szemben álló nyugdíjrendszereket támogassanak.

DISZKUSSZIÓ

Az áttekintés végén érdemes általánosabb szinten is összehasonlítani a társadalombiztosítási rendszerek új politikai gazdaságtani modelljeit.

Az összehasonlítás egyik módja a főáramú közgazdaságtan gondolkodására épít. Racionális és önző döntéshozókat feltételeznek, és a modellek fejlesztésének iránya az, hogy a korábbi egyszerűbb, a valóságot tökéletlenebbül leíró modelleket leváltó új elméletekben lépésről lépésre új és új költség- és haszontényezőket vezetnek be (miközben az egyre komplexebb szituációkban döntést hozó aktorok racionalitása nem sérül). Ezt a folyamatot figyelhetjük meg, ahogy Browning (1975) egyszerű döntési sémáját fokozatosan fejlesztették tovább egyre komplexebb játékelméleti modellekké (Cooley–Soares, 1999a; Rangel, 2003), amelyekben a résztvevőknek sokkal több mindenre kell figyelniük, mint az eredeti sematikus döntési dilemmában. Az elméleti modellek ilyen típusú, komplexitást növelő fejlesztése általános tudományfejlődési tendencia. Ezt hívják a csökkenő absztrakció elvének (Lindenberg, 1992), és célja az egymásra épülő modellek fokozatosan javuló előrejelző képessége. Az elv azt a tendenciát írja le, ahogy a jól átlátható, de a valóságtól jobban elrugaszkodott modelleket nehezebben áttekinthető, de a valóságot egyre pontosabban leíró elméletek követik. A racionális szavazói viselkedés feltevésén nyugvó politikai gazdaságtani modellek esetében azonban ez egy ellenmondásos folyamat. Ugyanis a politikai folyamatok végeredményének egyre pontosabb leírásához a valóságtól egyre jobban elrugaszkodott szavazói viselkedési feltevések tartoznak. Az egyre bonyolultabb modellek tökéletesen racionális szereplői egyre nehezebben megoldható számítási feladatok előtt állnak.

A főáramú közgazdaságtan képviselői már régóta azzal érvelnek (pl. Friedman, 1953), hogy e tudományág 20. századi sikerei a világ leírásában bizonyítják, hogy ez marginális probléma: a lényeg az, hogy a modell működjön, és nem az a kérdés, hogy a gazdaság szereplői elvégzik-e azokat a matematikai számításokat, amelyeket az ő viselkedésüket leíró közgazdászok. A sikeres közgazdaságtani modellek azt mutatják, hogy bármi is van az aktorok fejében, jó közelítéssel úgy viselkednek, mintha elvégeznék ezeket a számításokat.

Ez az érvelés ugyanakkor problémás, ha a politikai viselkedés modellezéséről beszélünk. A piaci szereplők racionális viselkedésének modellezése mögött ugyanis végső védvonalként a modern kvantitatív közgazdaságtan második világháború utáni születése óta ott van az a feltevés, miszerint a piaci erők szelektálják a tudósok által bonyolult kalkulációkkal levezetett racionális

döntéseket, és e hatékony szelekció miatt nem fontos, hogy mit gondol és számol közben a vállalkozó (Alchian, 1947). Az ilyen evolúciós érvelés szerint a nem hatékony döntések eltűnnek, mielőtt a kutatók észlelhetnék őket. Vagy azért, mert maga a sikertelen vállalkozás tűnik el, vagy azért, mert a próbaszerencse útján tanuló szereplők a sikeresektől lesve korrigálják rossz döntéseiket. Adódik a kérdés ezek után, hogy a politikai intézményrendszerekben milyen hasonló szelekciós mechanizmus kényszerítené ki az egyének racionális viselkedését. Mindmáig nem álltak elő a racionális döntéseméleten nyugvó politikai gazdaságtan képviselői érdemi válasszal e kérdésre. Ezért tartom a viselkedési alapfeltevések problémáját sokkal súlyosabbnak a politikai magatartás esetében, mint a piaci szereplők döntéseinek leírásakor. A piac gyakori tranzakciókkal jellemezhető, és nagyon sok esetben kapnak nagyon gyors és kemény visszajelzést a szereplők. A politikai mezőben a választók pártpreferenciáik következményeit lassan és zajosan érzik meg; és nehezen értelmezhető a „sikeres szavazóktól” való tanulás is. Egyes policy-területekről kifejtett vélemények esetében pedig nehéz látni, hogy mi vezetné őket a racionális megoldások támogatásának irányába (főleg amennyiben azokhoz nehezen átlátható döntési dilemmák megoldásával lehet eljutni).

A társadalombiztosítási rendszerek politikai gazdaságtani elemzésének egy másik megközelítését követők érzékelik a józan ész és a rokon társadalomtudományok eredményei alapján megfogalmazott kritikákat a racionális szavazó viselkedési előfeltevéseivel kapcsolatban. Egy lehetséges stratégia, hogy e kritikákra válaszul a közgazdász modellezők félreleteszik a racionális szavazói döntéshozatal axiómáit. Ehelyett a politikatudósok által dokumentált szavazói viselkedés megfigyelhető jellemzőit formalizálják (pl. Mulligan–Sala-i-Martin, 1999a). Az optimalizáló viselkedés e modellekben is benne van (elsősorban a piaci döntések esetében), de a szavazói magatartás esetében az erőforrások elemzésén van a nagyobb hangsúly. A modell logikája nagyon hasonló a konfliktus-elméleten nyugvó szociológiai elemzések narratívájához. Turner (1989, 1998) például – anélkül, hogy hivatkozna az érdekcsoport-modelleket kidolgozó közgazdászokra, vagy azok hivatkoznának rá – Mulligan–Sala-i-Martin szerzőpárhoz (1999a) hasonlóan arról beszél, hogy a felosztó-kirovó rendszerek (szerintük látszólagos) konszenzuson nyugvó támogatottsága a közvélemény meggyőzéséért folytatott harcok eredménye.

Egy másik módja a valós szavazói döntéshozatal és a racionális döntéseméleti modellek közelítésének, hogy a modell-szavazó döntési szituációinak egyszerűsítésével párhuzamosan bevezetnek az önérdékkövetésen túlmutató motivációkat is. Tabellini (2000) modellje ennek látványos példája, amely elhagyja a generációk közötti, végtelenbe futó politikai játszmák feltevését, és elismeri, hogy a családtagokat érdeklí egymás jóléte. Tabellini intuíciója a fiatalok nyugdíjrendszert támogató motivációiról egybevág a szociológusok empirikus eredményeivel (Irwin, 1996; Foner, 1999; Hamil-Luker, 2001). Ugyan-

akkor a konkrét attitűdökre vonatkozó előrejelzései jelentősen eltérnek a véleménykutatásokban tapasztalt mintázatoktól.

ÖSSZEZÉS

Ebben a tanulmányban azt mutattam be, hogy miként próbálta a racionális döntéselméleten nyugvó új politikai gazdaságtan megérteni a hosszú távon fenntarthatatlan nyugdíjrendszerek kialakulását és népszerűségét. A racionalizálási kísérletek négy típusát különítettem el. Mind a négy típus erős, nehezen igazolható viselkedési és/vagy intézményi előfeltevésekkel élt, és csak részlegesen tudta megmagyarázni a világban működő társadalombiztosítási rendszerek sajátosságait. Ugyanakkor mindegyik közelítésmód a rendszerek népszerűségének potenciálisan fontos gyökereire mutat rá – még ha olykor meglehetősen elnagyolt formában is.

Az áttekintés legalapvetőbb tartalmi tanulsága, hogy irracionálisnak tűnő rendszerek nem feltétlenül irracionális választói magatartás eredményeként jönnek létre. Ezért nem szabad irracionálisnak címkézett makrofolyamatok megértését kizárólag irracionálisnak tekintett emberi motivációkból levezetni. A modellek megismerésének fontos metaelméleti-módszertani tanulsága ugyanakkor, hogy a piaci viselkedés leírására született hagyományos döntési modellek kevésbé plauzibilisek a választói magatartás leírására, emiatt mindenképpen jogos a klasszikus downsi választói modell érdemi korrekciója, illetve kiegészítése a kortárs politikatudományi elemzésekben.

JEGYZETEK

¹ Az alábbi tanulmány a NKFIH K 112900 sz. „Intézményi reformok öregedő társadalmakban” című kutatás keretében született. A kutatás vezetője Jakab András, majd Bartha Attila volt. Köszönettel tartozom nekik, Medgyesi Mártonnak, valamint a *Politikatudományi Szemle* szerkesztőségének a tanulmány gondozásáért. Mindenekelőtt azonban Gál Róbert Ivánnak és Simonovits Andrásnak tartozom köszönettel, akik sok évvel ezelőtt, az „Adequacy of old-age income maintenance” c. nemzetközi projekt keretében bevezettek a társadalombiztosítás új politikai gazdaságtani irodalmába, és hasznos megjegyzésekkel látták el azt a munkaanyagot, amely jelen projekt keretében folytatott kutatásaim és az alábbi tanulmány kiindulópontját jelentette.

² Friss magyar nyelvű irodalmi áttekintéshez lásd Janky, 2018.

IRODALOM

- Aaron, Henry J. (1966): The Social Insurance Paradox *Canadian Journal of Economics and Political Science*, 32: 371–374. <https://doi.org/10.2307/139995>
- Auerbach, Alan J. – Kotlikoff, Laurence J. (1987): *Dynamic Fiscal Policy*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Becker, Gary S. (1983): A Theory of Competition among Pressure Groups for Political Influence. *The Quarterly Journal of Economics*, 98: 371–400. <https://doi.org/10.2307/1886017>
- Becker, Gary S. – Mulligan, Casey B. (1998): Deadweight Costs and the Size of the Government. *NBER Working Paper 6789*. <https://doi.org/10.3386/w6789>
- Besley, Timothy (2007): The New Political Economy. *The Economic Journal*, 117 (524), F570–F587. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2007.02097.x>
- Boadway, Robin W. – Wildasin David E. (1989): A Median Voter Modell of Social Security. *International Economic Review*, 30 (2): 307–328. <https://doi.org/10.2307/2526649>
- Boeri, Tito (2004): Silence is Golden? Assessing the Public Debate on Pension Reforms in Europe. *Presentation at CEPS 14 September 2004*.
- Boeri, Tito – Börsch-Supan, Axel – Tabellini, Guido (2002a): *Would you like to reform the Pension System? The opinion of European Citizens*. Manuscript University of Mannheim http://www.me.uni-Mannheim.de/mea_neu/pages/files/nopage_pubs/dp07.pdf
- Boeri, Tito – Börsch-Supan, Axel – Tabellini, Guido (2002b): Pension Reforms and the Opinions of European Citizens. *American Economic Review*, 92 (2): 396–401. <https://doi.org/10.1257/000282802320191688>
- Boldrin, Michele – Montes, Ana (1998): *Intergenerational Transfer Institutions: Public Education and Public Pensions*. Mimeo Universidad Carlos III., Madrid.
- Boldrin, Michele – Rustichini, Aldo (2000): Political Equilibria with Social Security. *Review of Economic Dynamics*, 3: 41–78. <https://doi.org/10.1006/redy.1999.0072>
- Bowles, Samuel – Gintis, Herbert (2000): Reciprocity, Self Interest, and the Welfare State. *Nordic Journal of Political Economy*, 26: 33–53.
- Bridges, Benjamin (1978): Why The Social Insurance Budget Is Too Large in a Democracy: Comment. *Economic Inquiry*, 16 (1): 133–138. <https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.1978.tb00500.x>
- Breyer, Friedrich (1994): The Political Economy of Intergenerational Redistribution. *European Journal of Political Economy*, 10: 61–84. [https://doi.org/10.1016/0176-2680\(94\)90062-0](https://doi.org/10.1016/0176-2680(94)90062-0)
- Breyer, Friedrich – Craig, Ben (1997): Voting on social Security: Evidence from OECD Countries. *European Journal of Political Economy*, 13: 705–724. [https://doi.org/10.1016/s0176-2680\(97\)00031-1](https://doi.org/10.1016/s0176-2680(97)00031-1)
- Browning, Edgar K. (1975): Why The Social Insurance Budget Is Too Large in a Democracy. *Economic Inquiry*, 13 (3): 373–388. <https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.1975.tb00255.x>
- Browning, Edgar K. (1978): Why The Social Insurance Budget Is Too Large in a Democracy: A Reply. *Economic Inquiry*, 16 (1): 139–142. <https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.1978.tb00501.x>
- Bütler, Monika (2000): The Political Feasibility of Pension Reform Options: The Case of Switzerland. *Journal of Public Economics*, 75: 389–416. [https://doi.org/10.1016/s0047-2727\(99\)00073-0](https://doi.org/10.1016/s0047-2727(99)00073-0)
- Conde-Ruiz, J. Ignacio – Galasso, Vincenzo (1999): Positive Arithmetic of the Welfare State. *CEPR Discussion Paper Series 2202*.

- Conde-Ruiz, J. Ignacio – Profeta, Paola (2004): *The Redistributive Design of Social Security Systems*. Manuscript, Università Bocconi.
- Conesa, Juan C. – Kruger, Dirk (1999): Social Security Reform with Heterogeneous Agents. *Review of Economic Dynamics*, 2: 757–795. <https://doi.org/10.1006/redy.1998.0039>
- Cooley, Thomas F. – Soares, Jorge (1999a): A Positive Theory of Social Security Based on Reputation. *Journal of Political Economy*, 107 (1): 135–160. <https://doi.org/10.1086/250053>
- Cooley, Thomas F. – Soares, Jorge (1999b): Privatizing Social Security. *Review of Economic Dynamics*, 2: 731–755. <https://doi.org/10.1006/redy.1999.0069>
- Cox, Donald (1987): Motives for Private Income Transfers. *Journal of Political Economy*, 95: 508–546. <https://doi.org/10.1086/261470>
- Cukierman, Alex – Meltzer, Allan H. (1989): A Political Theory of Government Debt and Deficits in a Neo-Ricardian Framework. *The American Economic Review*, 79 (4): 713–732. <https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.1987.tb00745.x>
- Evans, Geoffrey (1993): Class, Prospects and the Life-Cycle: Explaining the Association between Class Position and Political Preferences. *Acta Sociologica*, 36: 263–276. <https://doi.org/10.1177/000169939303600308>
- Foner, Anne (1999): Age Integration or Age Conflict as Society Ages? In: White Riley, M. – Uhlenberg, P. (eds.): *Age Integration: Update and Critique*. National Institute of Aging, Bethesda, MD, 23–31.
- Fong, Christina (2001): Social Preferences, Self-interest, and the Demand for Redistribution. *Journal of Public Economics*, 82: 225–246. [https://doi.org/10.1016/s0047-2727\(00\)00141-9](https://doi.org/10.1016/s0047-2727(00)00141-9)
- Fong, Christina – Bowles, Samuel – Gintis, Herbert (megj. előtt): Strong Reciprocity and the Welfare State. In: Serge Kolm – Jean Mercier-Ythier (eds.): *Handbook on the Economics of Giving, Reciprocity and Altruism*. Amsterdam, Elsevier.
- Fudenberg, Drew – Tirole, Jean (1991): *Game Theory*. Cambridge, MA, MIT Press.
- Galasso, Vincenzo (1999): The US Social Security: What does Political Sustainability Imply? *Review of Economic Dynamics*, 2: 698–730. <https://doi.org/10.1006/redy.1998.0049>
- Galasso, Vincenzo (2002): The US Social Security: A Financial Appraisal for the Median Voter. *Social Security Bulletin*, 64 (2): 57–65.
- Galasso, Vincenzo – Profeta, Paola (2000): Politico-Economic Models of Social Security. *Econpublica Working Papers* 69.
- Galasso, Vincenzo – Profeta, Paola (2002): The Political Economy of Social Security: A Survey. *European Journal of Political Economy*, 18: 1–29. [https://doi.org/10.1016/s0176-2680\(01\)00066-0](https://doi.org/10.1016/s0176-2680(01)00066-0)
- Galasso, Vincenzo – Profeta, Paola (2004): Lessons for an Ageing Society: The Political Sustainability of Social Security Systems. *Economic Policy*, April: 63–115. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0327.2004.00119.x>
- Gál, Róbert I. – Simonovits, András – Tarcali, Géza (2001): Generational Accounting and Hungarian Pension Reform. *Social Protection Discussion Paper Series* 127.
- Gelissen, John (2001): Old-age Pensions: Individual or Collective Responsibility? An Investigation of Public Opinion across European Welfare States. *European Societies*, 3: 495–523. <https://doi.org/10.1080/14616690120112235>
- Hamil-Luker, Jenifer (2001): The Prospects of Age War: Inequality between (and within) Age Groups. *Social Science Research*, 30: 386–400. <https://doi.org/10.1006/ssre.2001.0703>

- Hansson, Ingemar – Stuart, Charles (1989): Social Security as Trade Among Living Generations. *The American Economic Review*, 79 (5): 1182–1195.
- Heijden, Eline van der – Nelissen, Jan – Verbon, Harrie A. A. (1997): Altruism and Fairness in a Public Pension System. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 32: 505–518. [https://doi.org/10.1016/s0167-2681\(97\)00008-5](https://doi.org/10.1016/s0167-2681(97)00008-5)
- Hu, Sheng-Cheng (1982): Social Security, Majority-Voting Equilibrium and Dynamic Efficiency. *International Economic Review*, 23: 269–287. <https://doi.org/10.2307/2526437>
- Irwin, Sarah (1996): Age Related Distributive Justice and Claims on Resources. *British Journal of Sociology*, 47: 69–92. <https://doi.org/10.2307/591117>
- Janky Béla (2018): Politikai identitás és társadalmi attitűdök. In: Tóth Pál Péter (szerk.): *Siófokról indultam... Farkas János 1933–2016*. Budapest, Gondolat Kiadó – Rézler Gyula Alapítvány.
- Kotlikoff, Laurence J. – Persson, Torsten – Svensson, Lars (1988): Social Contracts and Assets: A Possible Solution to the Time Inconsistency Problem. *The American Economic Review*, 78 (3): 662–677.
- Köthenbürger, Marko – Poutvaara, Panu – Profeta, Paola (2005): Why are More Redistributive Social Security Systems Smaller? A Median Voter Approach. *Econpublica Working Paper 103*.
- Lambertini, Luisa – Azariadis, Costas (1998): *The Fiscal Politics of Big Governments: Do Coalitions Matter?* Mimeo, UCLA.
- Lindenberg, Siegwart (1992): The Method of Decreasing Abstraction. In: James S. Coleman – Thomas J. Fararo (eds.): *Rational Choice Theory. Advocacy and Critique*. Newbury Park, Sage, 3–20.
- Meltzer, Allan H. – Richard, Scott F. (1981): A Rational Theory of the Size of Government. *Journal of Political Economy*, 89 (5): 914–927. <https://doi.org/10.1086/261013>
- Mulligan, Casey B. – Gil, Ricard – Sala-i-Martin, Xavier (2004): Do Democracies Have Different Public Policies than Nondemocracies? *Journal of Economic Perspectives*, 18 (1): 51–74. <https://doi.org/10.1257/089533004773563430>
- Mulligan, Casey B. – Sala-i-Martin, Xavier (1999a): Gerontocracy, Retirement, and Social Security. *NBER Working Paper 7117*. <https://doi.org/10.3386/w7117>
- Mulligan, Casey B. – Sala-i-Martin, Xavier (1999b): Social Security in Theory and Practice (I): Facts and Political Theories. *NBER Working Paper 7118*. <https://doi.org/10.3386/w7118>
- Mulligan, Casey B. – Sala-i-Martin, Xavier (1999c): Social Security in Theory and Practice (II): Efficiency Theories, Narrative Theories, and Implications for Reform. *NBER Working Paper 7119*. <https://doi.org/10.3386/w7119>
- Mulligan, Casey B. – Sala-i-Martin, Xavier (2003): Social Security, Retirement, and the Single-Mindedness of the Electorate. *NBER Working Paper 9691*. <https://doi.org/10.3386/w9691>
- Pampel, Fred C. (1994): Population Aging, Class Context, and Age Inequality in Public Spending. *American Journal of Sociology*, 100: 153–195. <https://doi.org/10.1086/230502>
- Persson, Torsten – Tabellini, Guido (2000): *Political Economics: Explaining economic Policy*. Cambridge, MA, The MIT Press.
- Persson, Torsten – Tabellini, Guido (2002): Political Economics and Public Finance. In: Alan J. Auerbach – Martin Feldstein (eds.): *Handbook of Public Economics*, Volume 3. Amsterdam etc., Elsevier, 1549–1659.

- Preston, Samuel H. (1984): Children and the Elderly: Divergent Paths for America's Dependents. *Demography* 21: 435–457.
- Profeta, Paola (2000): Demography, Retirement and the Future of Social Security. *Econpublica Working Paper* 68.
- Rangel, Antonio (2003): Forward and Backward Intergenerational Goods: Why Is Social Security Good for the Environment? *The American Economic Review*, 93 (3): 813–834. <https://doi.org/10.1257/000282803322157106>
- Samuelson, Paul A. (1958): An Exact Consumption-loan Model of Interest with or without the Social Contrivance of Money. *Journal of Political Economy*, 66: 467–482. <https://doi.org/10.1086/258100>
- Silverstein, M. – Parrott, T. M. – Angelelli, J. J. – Cook, F. L. (2000): Solidarity and Tension between Age-groups in the United States: Challenge for an Aging America in the 21st Century. *International Journal of Social Welfare*, 9 (4): 270–284. <https://doi.org/10.1111/1468-2397.00139>
- Sjblom, Kriss (1985): Voting for Social Security. *Public Choice*, 45: 225–240. <https://doi.org/10.1007/bf00124021>
- Tabellini, Guido (1991): The Politics of Intergenerational Redistribution. *Journal of Political Economy*, 99 (2): 335–357. <https://doi.org/10.1086/261753>
- Tabellini, Guido (1992): A Positive Theory of Social Security. *Mimeo*, IGIER, Milano.
- Tabellini, Guido (2000): A Positive Theory of Social Security. *Scandinavian Journal of Economics*, 102 (3): 523–545. <https://doi.org/10.1111/1467-9442.00213>
- Turner, Bryan S. (1989): Ageing, Politics and Sociological Theory. *British Journal of Sociology*, 40: 588–606. <https://doi.org/10.2307/590890>
- Turner, Bryan S. (1998): Ageing and Generational Conflicts: A Reply to Sarah Irwin. *British Journal of Sociology*, 49: 299–304. <https://doi.org/10.2307/591314>
- Verbon, Harrie A. A. (1987): The Rise and Evolution of Public Pension Systems. *Public Choice*, 52: 75–100. <https://doi.org/10.1007/bf00116944>
- Verbon, Harrie A. A. (1988): *The Evolution of Public Pension Schemes*. Berlin, Springer Verlag.
- Verbon, Harrie A. A. – Verhoeven, Marijn M. J. (1992): Decision Making on Pension Schemes under Rational Expectations. *Journal of Economics*, 56: 71–97. <https://doi.org/10.1007/bf01239492>
- Verhoeven, Marijn M. J. – Verbon, Harrie A. A. (1991): Expectations on Pension Schemes under Non-stationary Conditions. *Economics Letters*, 36: 99–103. [https://doi.org/10.1016/0165-1765\(91\)90063-q](https://doi.org/10.1016/0165-1765(91)90063-q)
- Walque, Gregory de (2005): Voting on Pensions: A Survey. *Journal of Economic Surveys*, 19 (2): 181–209. <https://doi.org/10.1111/j.0950-0804.2005.00244.x>